

**Az Európai Roma Jogok Központja észrevételei Magyarországról
Az Egyesült Nemzetek a nőkkel szembeni megkülönböztetés
felszámolásával foglalkozó Bizottsága 39-ik ülésére
(2007. július 23.-augusztus 10.)**

Köszönetnyilvánítás:

Az Európai Roma Jogok Központja köszönettel tartozik annak a 124 Magyarországon különböző területeken élő roma nőnek, aki idejét és történetét nem sajnálva hozzájárult ennek a jelentésnek a létrejöttéhez.

Index

1. Áttekintés
2. Összefoglaló
3. Javaslatok

1 Áttekintés

- 1.1 Ebben a párhuzamos jelentésben az Európai Roma Jogok Központja (ERRC)¹ az Egyesült Nemzetek A nőkkel szembeni megkülönböztetés felszámolásával foglalkozó Bizottsága (a továbbiakban Bizottság) számára véleményezi A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló (CEDAW) egyezmény (a továbbiakban Egyezmény) 18-ik cikkelye alapján készült magyarországi hatodik időszaki beadványt.
- 1.2 Jelen beadvány egy roma és nem-roma nőkutatókkal, a roma nők magyarországi helyzetéről végzett ERRC kutatáson alapszik. Ha erre külön utalás nem történik, a jelentésben található minden információ ennek a kutatásnak az eredményeire épül.
- 1.3 A speciálisan a roma nők által Magyarországon elszenvedett problémákra koncentrált árnyékjelentést² az a számos és súlyos probléma teszi szükségessé, mellyel a roma nők mind társadalmi, mind pedig otthoni és családon belüli környezetükben küzdenek, illetve a nemi és etnikai alapon deszegregált adatok hiánya, és a CEDAW egyezmény alapján készült magyar beadványban³ a roma nők specifikus helyzetével foglalkozó részletes stratégiák és programok hiánya.
- 1.4 Az e jelentés alapjául szolgáló kutatás igazolta a többszörös illetve több dimenziójú, roma nők elleni diszkrimináció nagyfokú jelenlétét Magyarországon. Aggasztó ez a tény annak fényében, hogy a kormány eddig már számos programot fogadott el a romák általános helyzetének javítása érdekében Magyarországon. Mindebből kitűnik, hogy ezek az erőfeszítések nem jártak a roma nők helyzetének kívánt javulásával.
- 1.5 Ez a jelentés az Egyezményben lefektetett, és a roma nők emberi jogai szempontjából kulcsfontosságú területeket kívánja hangsúlyozni. Az ERRC szándéka az, hogy a jelentés hozzásegítse a Bizottságot ahhoz, hogy teljesebb és reprezentatívabb értékelését adja az Egyezményben szereplő roma nőket érintő témáknak, és hogy javaslatokat tegyen a magyar kormány részére a roma nők helyzetének javítására az országban.

2. Összefoglaló

- A romákat továbbra is érinti a többségi társadalomhoz képest nagyobb fokú szegénység, a lakhatási és oktatási szegregáció, az alacsonyabb iskolázottsági szint, a magas munkanélküliség, és

¹ Az **Európai Roma Jogok Központja (ERRC)** egy nemzetközi közhasznú jogi szervezet, melynek fő feladata a roma ellenes rasszizmus és a romák emberi jogainak megsértése elleni küzdelem. Munkája stratégiai perlesekre, nemzetközi érdekképviselőkre, kutatásra és irányelvek, stratégiák fejlesztésére, illetve roma aktivisták képzésére terjed ki. Az ERRC együttműködő tagja a Emberi Jogok Nemzetközi Helsinki Szövetsége és konzultatív státusszal rendelkezik az Európa Tanácsnál valamint az Egyesült Nemzetek Gazdasági és Szociális Tanácsa.

² A nők általános helyzetéről Magyarországon további információt tartalmaz a Magyar Női Lobby 2007. május 25-i árnyékjelentése A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló (CEDAW) egyezmény magyarországi megvalósulásáról, mely együtt található a magyar kormány által az ENSZ CEDAW Bizottság 39-ik ülésén bemutatott hatodik időszaki beadványának véleményezésével.

³ Megtalálható a <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/39sess.htm> oldalon.

az egészségügyi szolgáltatásokhoz való korlátozott hozzáférés, melyeknek gyakran az országban uralkodó diszkrimináció a forrása.

- A roma nők nemi és etnikai alapon többszörös diszkrimináció elszenvedői. Azok a intézkedések és stratégiák, melyeket a magyar kormány az országban a nők és a romák helyzetének javítására alkalmazott, eddig még nem vezettek a roma nők többsége számára helyzetük jelentős javulásához.
- Jelenleg nincsenek a nők specifikus helyzetét figyelembe vevő stratégiák és a nők, illetve a magyarországi roma közösségek helyzetét javítani akaró stratégiák kidolgozása során a roma nők szükségletei nem kapnak elegendő figyelmet.
- Bár vannak romák, akiknek a helyzete javult a magyar kormány eddigi roma-politikájának köszönhetően, vannak olyan roma közösségek is, melyeknek a helyzete semmit sem változott
- Hiányzik a nemi és etnikai szempontok szerint gyűjtött információ, melyek nélkül lehetetlen a roma nők helyzetét megfelelően kezelő stratégiákat kidolgozni.
- A diszkrimináció kezelésére alkalmazott mechanizmusokat (mint pl. az Egyenlő Bánásmód Hatóságot) a roma nők ritkán veszik igénybe. A roma nők ritkán vannak jelen azokban a politikai mechanizmusokban, melyek a roma kisebbség képviselőire szolgálnak (mint pl. a roma kisebbségi önkormányzatok), a nők reprezentációjára szolgáló mechanizmusokból pedig teljesen hiányoznak.
- Bár vannak közeletben résztvevő roma nők, legtöbbjüket roma-specifikus pozíciókban alkalmazzák.
- A roma nők felülreprezentáltak a női börtönökben.
- A roma lányok és fiatalok szintén felülreprezentáltak a gyermekotthonokban.

Nők elleni erőszak:

- Azoknak a roma nőknek, akik az erőszakra vonatkozó kérdéseket megválaszolták 42%-a volt, vagy jelenleg is elszenvedője családon belüli erőszaknak. Az eseteknek mindössze 17%-ában kért az áldozat rendőri segítséget. Az esetek csupán 3%-ában lépett fel a rendőrség hatékonyan.
- A roma nők elleni erőszak gyakori és elterjedt, és megtalálható mind a roma közösségen belül mind pedig azon kívül. A kutatás kimutatta, hogy a tulajdon elleni erőszak súlyosan érinti a roma nőket.
- Hiányzik a roma nők és a rendőrség közti kölcsönös bizalom.
- A roma nők elmondták, hogy a rendőrségi ellenőrzések és zaklatás miatt nem jelentik a bántalmazási eseteket.
- Az állam sem olyan környezetet nem alakított ki, melyben a nők elleni erőszak áldozatai a bántalmazásról be tudnának számolni, sem pedig olyan hatékony támogatási hálózatot nem teremtett, melyen keresztül az áldozatok segítséghez juthatnának és a bántalmazási esetekről rendőrségi bejelentést tudnának tenni.

Oktatás:

- A roma nők iskolázottsági szintje alacsonyabb mind a többségi társadalom, mind pedig a roma férfiak iskolázottsági szintjéhez képest.
- A romák oktatási helyzetének javítására szolgáló kormánypolitika és tervezetek a társadalmi nemi szempontokat figyelmen kívül hagyják.
- A roma lányokat és fiatalokat gyakran éri osztálytársaiktól és tanáraiktól fizikai és szóbeli bántalmazás. A tanárok ritkán büntetik ezeket az eseteket, még akkor sem, ha ezt a roma szülők a tanároknak szóvá teszik.
- A szegénység, a patriarchális viszonyok és a korai gyermekszülés együttes hatása ma is befolyással van a roma lányok és fiatalok oktatásban eltöltött éveinek számára.
- Ezeket az akadályokat tovább növeli, hogy a roma gyerekek, az orvosi bizottságok nem megfelelő besorolása révén gyakran kerülnek kiegészítő iskolákba.

- Továbbá, az elmúlt években tovább nőtt a iskolák közötti illetve az iskolán belüli etnikai alapú szegregáció.

Munkavállalás:

- A roma nők munkanélküliségi rátája a roma férfiakéhoz és a többségi társadalom munkanélküliségi rátájához képest rendkívül magas. A jelenlegi helyzethez hozzájáruló tényezők:
 - A munkafelvétel során alkalmazott direkt diszkrimináció.
 - A gyermeknevelés miatti feladatok és az alacsony iskolázottsági szint miatti munkalehetőségek hiánya.

Egészségi állapot:

- A roma emberek várható élettartamát 10 évvel rövidebbre becsülik a nemzeti átlagnál. A roma nők rossz egészségi állapotához hozzájáruló tényezők:
 - Közvetlen diszkrimináció és lealacsonyító bánásmód, melynek leggyakoribb formái közé tartozik a hálapénz elvárása illetve kikényszerítése, a hanyag ellátás, a szóbeli bántalmazás és a szülészeti osztályokon alkalmazott szegregáció.
 - A nagyfokú szegénység következtében, melyben a roma nők élnek, nem tudják megfizetni az orvosi kezelés költségeit, főként a nemrég bevezetett vizitdíj megléte óta.
- Az olyan rendkívül káros gyakorlat, mint a roma nők kényszersterilizációja, sem mozdította el a magyar törvényhozást abba az irányba, hogy a teljes körűen informált beleegyezésen alapuló sterilizáció **mindenki** számára biztosított legyen.

3. Javaslatok

- A kormánynak hatékonyabbá kell tennie az anti-diszkriminációs törvény betartását.
- Roma nem-kormányzati szervezetekkel és más érintett résztvevőkkel együttműködésben, és a már meglévő adatok alapul vételével kezdődjön szisztematikus nemi és etnikai alapon bontott adatgyűjtés a roma nők társadalmi befogadása szempontjából mértékadó területeken és az adatok könnyen érthető formában kerüljenek nyilvánosságra.
- Késedelem nélkül kerüljön ratifikálásra a Módosított Európai Szociális Karta és az 1995-ös Opcionális Protokoll a Kollektív Panaszemelés Rendszeréről. Kerüljön továbbá teljes ratifikálásra az Európai Szociális Karta 7-es cikkelye (a gyermekek és fiatalok védelméről), 12-es cikkelye (a társadalombiztosításhoz való jogról), 18-as cikkelye (a más szerződő felek területén levő kereső foglalkozáshoz való jogról), és 19-es cikkelye (a vándormunkások és családjaik védelméről és segítségéről), illetve az 1998-as külön protokoll 4-es cikkelye (az idősek szociális védelemhez való jogáról).
- Kerüljön felismerésre a jelen és jövőbeli intézkedések többszörösen hátrányosan megkülönböztető volta, és történjenek konkrét és hatékony lépések a roma nők elleni többszörös diszkrimináció leküzdésére.
- Biztosítsák, hogy minden jelenlegi és a jövőben bevezetésre kerülő törvény és politika figyelembe vegye a társadalmi nemi egyenlőség szempontjait, és tartalmazzon olyan rendelkezéseket, melyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a kisebbségi csoportok nő tagjainak alapvető emberi jogaik gyakorlásában többszörösen akadályozott helyzete megelőzhető és kezelhető legyen.
- Késedelem nélkül kerüljenek olyan intézkedések elfogadásra és bevezetésre, melyek kiterjednek, ám nem feltétlen korlátozódnak viselkedési kódok bevezetésére és munkateljesítmény felülvizsgálatra annak céljából, hogy köztisztviselők, többek közt például tanárok, orvosok, egészségügyi dolgozók, rendőrök és más végrehajtó szervek munkatársai a roma nők ellen irányuló diszkriminatív és degradáló viselkedése megelőzhető legyen.
- Növekedjen a roma nők közt a diszkriminációs esetek jogorvoslatára vonatkozó létező mechanizmusok ismerete.

- Biztosítsák a romákra és nőkre vonatkozó döntéshozatali folyamatokba a roma nők jelentőséggel bíró bevonását.
- Vonják be a roma nőket a választási és adminisztratív szervek működésébe és a választási kampányok lefolytatásába.
- Integrlják és növeljk a roma nők képviseletét a kormányzati szervezetben való foglalkoztatásukkal.
- Minden szükséges politikai és pénzügyi lépés történjen meg annak érdekében, hogy javuljanak a roma családok lakókörülményei, melyek káros hatással vannak a roma nők és gyermekek egészségére. Különös tekintettel azokra a településekre, melyeket a korábbi években elhanyagoltak.
- Késedelem nélkül helyezték hatályon kívül a romák erőszakos kilakoltatását lehetővé tevő rendeleteket és állítsák le ennek gyakorlatát. Biztosítsanak az áldozatoknak Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségei alapján megfelelő jogorvoslatot.
- Szervezzenek kampányokat a roma közösségekben a nők és férfiak közti egyenlőségről a közösség kultúrája számára elfogadható módon, és ahol szükséges, a romák által beszélt valamelyik nyelven.
- Vizsgálják felül a büntetőjogi rendszert, hogy kiderüljön, van-e és hol működik etnikai alapú megkülönböztetés vagy diszkrimináció.
- Sürgessék alternatív ítéletek bevezetését, hogy csökkenjen a nők és férfiak nem erőszakos cselekmények miatti bebörtönzése.
- Vezessenek be olyan törvényhozást, ami lehetővé teszi alternatív ítéletek meghozatalát kisgyermekes anyák esetében, akik tolvajlásért vagy más nem erőszakos cselekmény elkövetéséért állnak bíróság előtt.
- Biztosítsanak finanszírozási lehetőséget a börtönből való szabaduláshoz való felkészítésre és a szabadulás utáni reszocializációs szolgáltatások megszervezésére, illetve biztosítsanak forrásokat arra, hogy a börtönökben szakmunkás képző tanfolyamok induljanak.
- Tegyenek konkrét lépéseket az állami gondozásban tartott gyerekek arányának felmérésére azzal a céllal, hogy megszűnjön minden hátrányos megkülönböztetést eredményező bánásmód illetve az állami gondozásba vétel folyamatának ilyen irányú kimenetele.

Nők elleni erőszak:

- Támogassák a bántalmazást elszenvedőket, főként a roma nőket abban, hogy segítséghez jussanak, és feljelentést tehessenek az elkövető ellen. Ilyen támogatási forma lehet a meglévő speciális intézmények által nyújtott forrásokra és mechanizmusokra vonatkozó tudatosságot növelő kampány annak biztosításával, hogy a feljelentés során a bizalmasság elve nem sérülhet.
- A családon belüli és a más típusú erőszak áldozatainak támogatása érdekében biztosítsanak hatékony eljárási útmutatókat és képezzék ki a végrehajtó szervek és más releváns állami hivatalok munkatársait arra, hogy megfelelő érzékenységgel kezeljk a nők elleni erőszak esetét.
- A törvényvégrehajtó szakemberek és más olyan állami tisztségviselők, akik az erőszak áldozatait segítik, részesüljenek rasszizmus-ellenes és diszkrimináció-ellenes képzésben, hogy megfelelő módon tudják segíteni az erőszakot elszenvetteket, mind a roma nők, mind pedig a más hátrányos helyzetű csoportból származó nők esetében.
- Az állami tisztségviselők iránti bizalom és a bántalmazási esetek bejelentésének a roma nők körében történő növekedése illetve a segítséghez folyamodás támogatása érdekében hozzák széles körben nyilvánosságra ezeknek az intézkedéseknek a kimenetelét és folyamatát.
- Késedelem nélkül biztosítsák egy megfelelően felkészült és a kulturális különbségekre érzékeny szolgáltatásnyújtókból álló hálózat létrehozatalát a nők elleni erőszak roma áldozatainak védelmére.
- Szervezzenek képzési programokat az állami hivatalnokok részére, hogy megismerjk, hogyan kell a bántalmazás áldozataival dolgozni, ezen belül is külön hangsúlyt fektetve a roma nőkre.

- Szervezzenek oktatási programokat fiatal roma nőknek, hogy megismerjék házasságon belüli jogait, reprodukciós egészségvédelmi jogait és jogait a családon belüli erőszak elleni védelemre.

Oktatás

- Ítéljenek el és büntessenek minden roma gyerekek ellen irányuló diszkriminációs esetet.
- Alakítsák ki a szülők, tanárok és diákok közti együttműködés lehetőségeit, hogy megszűnjön az iskolai bántalmazás és a különböző etnikai és nemi (vagy bármilyen más) alapú diszkrimináció. Minden diák, szülő és iskolai dolgozó/hivatalnok számára biztosítani kell specifikus képzési és információs lehetőségeket, olyan világos útmutatókkal és fegyelmi eljárási következményekkel, hogy ez a jelenség megszűnjön.
- A marginalizált és szegény családok, és ezen belül különös tekintettel a kirekesztett és a legsérülékenyebb roma családok támogatására minden iskolai szinten ösztöndíjakat kell bevezetni, ideértve a tandíjtámogatást, az ingyenes közlekedést és a szükséges tanszerek beszerzéséhez nyújtott támogatást. Az ösztöndíjaknak legalább a fele a roma lányokat és a fiatal roma nőket célozza meg.
- Segíteni kell a tanároknak, a hatóságoknak és a szülőknek a roma lányok továbbtanulása érdekében való együttműködését.
- Minden iskolában keresni kell a roma tanárok és főként a roma nőtanárok alkalmazásának lehetőségét.
- Támogatni kell a roma kultúra és hagyomány, az általános kultúra részeként való beillesztését az iskolai oktatási rendszerbe, és azonnal fel kell lépni a romák elleni bármiféle negatív sztereotípiá ellen.
- Az iskolai deszegregációs programok szisztematikus és hatékony működtetése érdekében a kormánynak országos szinten érvényesíthető törvényerejű rendeletben kell az oktatás deszegregációját követelnie, ami megadott határidőn belül kötelezné a hatóságokat a szegregált oktatás megszüntetésére. Az oktatás deszegregációjára vonatkozó köteleesség a következő részekből kell álljon: i) a szegregált oktatási helyzet alapos felmérése, ideértve a szegregált iskolákban tanuló roma gyerekek pontos számát, és a szegregált intézmény típusát és helyét, ii) konzultáció indítása az érintettek – bele értve a roma civil szervezetek – bevonásával, a deszegregáció elveinek és módjának megfogalmazása érdekében, iii) hosszútávú deszegregációs tervek kifejlesztése és alkalmazása, ezeknek időszakonkénti korszerűsítésével, iv) mennyiségi indikátorokon alapuló éves értékelés a kivitelezés előre meneteléről, v) rendszeres hatás értékelés annak biztosítása érdekében, hogy a törvények, a rendeletek és az adminisztratív juttatások nem a deszegregációs politika kárára dolgoznak.

Munkavállalás

- Ítéljék el és büntessék meg a roma nők munkavállalását hátráltató és az ellenük irányuló hátrányos megkülönböztetés alkalmazóit. A feltételezett diszkrimináció áldozatait segítsék abban, hogy ezeket az eseteket jelentsék és biztosítsák őket arról, hogy a bizalmasság elve a folyamat során nem sérül meg.
- Támogassanak minden olyan pozitív hatású intézkedést, ilyenek lehetnek például a különféle ösztönző erejű intézkedések (mint az adómentesség, munkaszerződések támogatása, stb.) melyek elősegítik a roma nők munkavállalását.
- Tegyék az ingyenes szakképzési programokat a roma nők számára és a hasonló helyzetben levő más kisebbségi csoportba tartozó nők számára is széles körben elérhetővé, főként tekintettel az idős és írástudatlan roma nőkre, hogy emelkedjen ezeknek a sérülékeny társadalmi csoportoknak a munkavállalási lehetősége.

Egészségi állapot

- Az egészségügyi dolgozók részesüljenek a hátrányos megkülönböztetésre, az egyenlő bánásmódra vonatkozó és más különböző, roma nőket érintő diszkrimináció típusokra vonatkozó képzésben, hogy könnyebb legyen az ilyen esetek felkutatása és a bejelentett esetek panasztevőinek támogatása.
- Az anti-diszkriminációs törvény végrehajtásának részeként, mind az egészségügyi dolgozók körében, mind pedig az egészségügyi intézményekben felügyeljék és hajtsák végre a hátrányos megkülönböztetés ellen érvényben levő tilalmakat és indítsanak helyi, illetve országos szintű tudatosság-növelő és diszkrimináció-ellenes kampányokat.
- Növeljék a vizitdíj-mentesek körét az olyan sérülékeny helyzetben levő roma nők közt, mint az egyedülálló anyák.